

НИКОЛАЙ ХАЙТОВ БАРАБАНЧИКЪТ

chitanka.info

След превземането на общината от партизаните денят на въоръженото антифашистко въстание в Крушица трябваше да завърши с всенароден митинг. Разсилният не се намери, за да бие барабана, и тогава общинският бикогледач бай Кръстю, като бивш военен барабанчик, пое върху себе си глашатайството. Видяха го да набива калдъръма с дървения си крак и след малко откъм мегдана се разнесе тържествено тревожният речитатив на „барабанния бой“ за пехотна атака. И в настъпилата мъртва тишина след това прозвуча гласът на стария военноинвалид:

— Су-у-у-убцава се на господата селените-е...

Има хора, които могат да си припомнят как е изглеждал бай Кръстю в тая върховна минута — с настръхнали мустаки, с побледняло лице и светнали очи, величествен, макар и нисичък, но никой не би могъл да повтори в какъв глас „изпя“ той своето първо съобщение за сгромолясването на капитализма. Сто валдхорни, тромпети, гайди и кавали едновременно да свирнат, не биха могли да предадат трепетните звуци на ликуване, които напиреха в одрезгавелия от вълнението глас на бившия бикогледач.

Отсега нататък спокойно можем да го наричаме „бившия“, защото барабанът и барабанчикът вече не се разделиха. На другия ден новият народен кмет го назначи за общински глашатай и бай Кръстю облече униформа с висока галонирана яка и бог знае откъде попаднала му червеноармейска фуражка, „захапала“ лявото ухо. Олющения ремък на барабана новият глашатай смени с параден офицерски каиш. Бронзовите му закопчалки лъсна с пепел и оцет, докато заблестяха като златни; старите палки захвърли и накара Сулю — вретенаря, да му изработи нови от просъхнал ясен — струговани, с по две гривни меден тел на шийката и с по една сребърна токичка на върха.

Всичко в новата работа на булаирския ветеран тръгна по мерак. Новините ставаха от ден на ден все по-интересни, а заедно с това все по-запален ставаше и барабанчикът.

Когато на 9 май 1945 година падна Берлин, бай Кръстю имаше вид, като че току-що е слязъл от покрива на Райхстага, където червеноармейският сержант побие червеното знаме със сърпа и чука. Общинският милиционер му беше заел специално за случая своите кожени презрамки, а червеноармейската фуражка беше така изпъната, като че се канеше да литне в синьото безоблачно небе. Барабанът бе

ударен два пъти, и двата пъти — под прозореца на Таню Бубарата, и двата пъти „за среща“ — припрени гръмовити откоси, насечени с дълги интервали. Никога крушевският площад не е проехтявал от по-дружно и радостно „ура“. Разправяше се после, че Бубарата го втресло и побягнал в мазето през глава. Когато научи за това, бай Кръстю поклати замислено глава и заръча да му кажат, че е още рано да слиза в мазето.

И наистина, ако Бубарата знаеше, че ще има национализация — щеше жив да легне оземи. Бай Кръстю никога не прости на кмета, че не го включи в седморката, която заранта в четири часа национализира Бубаровата маслобойна.

— Единият ми крак е в темелите на тая маслобойна — рече той на кмета. — Харизвам ти и другия, но ми разреши да ударя барабана...

Тоя път бай Кръстю нямаше време да слага милиционерските презрамки, грабна барабана и по селото се разнесоха настъпателно тревожните звуци на същинския „барабанен бой“ за атака. Докато биеше барабана, той не се обръщаше, не намигваше на своите маловръстни почитатели — децата, които първи се натрупваха край него, а гледаше към червения двукатен покрив на Бубаровата маслобойна, където се развяваше знамето на една безшумна битка, завършила в ранните часове на тоя декемврийски ден.

Хаджи Тано не издържа „атаката“. На другата зарая замина при зет си в града и вече не се върна. Не можа да види как се прави трудово-кооперативно земеделско стопанство.

Бай Кръстю не подозираше, че тоя път и нему предстоеше не барабанен, а същински бой, и то в собствения му дом. Причината беше проста: той искаше да бъде учредител на първото трудово-кооперативно земеделско стопанство в село Крушица, а синът му — тромавият, саможив Стоилко — се инатеше, подучван от своя богатичък тъст. Стигна се дотам, че бай Кръстю напусна крамолния дом и три денонощия живя на двора, под една разпъната на четири кола черга, докато под напора на обществения присмех Стоилко не излезе да го прибере. Упоритият старец отказа да се върне и се наложи да го внесат заедно с чергата при всеобщия смях на махаленските сеирджии. На другия ден семейство Глогови стана целокупен член на трудово-кооперативно земеделско стопанство „Червено знаме“, а до вечерта старецът разгласи за постъпилите двайсет нови заявления.

Барабанът му не биеше нито за парад, нито за атака, а за поход — за тежкия и славен кооперативен поход, който започваше в тоя мътносив декемврийски ден. В историята на тоя поход летописецът трябва да открие специална глава за бай Кръстювия „боен“ барабан, както го нарекоха след случая с памука.

Това стана в една тиха, спокойна есен. По улиците вече настъпваше обичайното вечерно оживление, когато бай Кръстю се яви на площада гологлав и по риза. Личеше, че току-що се е върнал от къра и не е втасал да облече галонираната си куртка. Любопитните нямаха време да претълкуват това знамение; сипнаха се съкрушителни, бързи барабанни удари, без интервали и акцентовка, без обикновената грациозност и спокойна тържественост на бай Кръстювата барабанна музика. Фронтаците разбраха, че това са призивните звуци на „тревога“. И биенето на барабана, и видът на барабанчика подсказваше, че тазвечерното съобщение на общинския глашатай ще бъде необикновено, и хората започнаха бързо да се трупат. Кръчмата се опразни. Излезе дори и бюфетчикът — тлъстият като сливарско буре Лазар.

Бай Кръстю продължаваше да бие, загледан уж в позлатеното от залеза кубе на старата камбанария, докато вратата на кооперативната канцелария се разтвори и оттам се показа Вичо — председателят на кооператива „Червено знаме“. Тогава бай Кръстю удари заключителния такт и започна своето съобщение:

— Су-у-убщава се на господата селените, звеноводите, бригадирите, кооператорите и председателя на кооператорите, че памукът в „Стара падина“ е почнал да капе и ако за два-три дена не се обере, вятърът ще облече с него голите и боси трънки по „Малина чука“.

Наежен и посинял от яд, сприхавият Вичо заплаши глашатая за тая му самодейност, но бай Кръстю не трепна:

— Ако не изпратиш бригади да оберат памука, утре вечер ще бия барабана под прозорците на околийския комитет — заяви му той.

Вичо не посмя да поеме тоя риск и памукът беше светкавично обран.

За втори път се кръстосаха „шпагите“ на общинския глашатай и председателя на стопанството по въпроса за „номенклатурата“. Бай Кръстю от някое си време започна да произнася в своите обявления, не

„текезесе“ както беше правилно, а „текесе“. Произнасяше го високо, демонстративно, с една иронична акцентовка, която не убягна от тънкия слух на себелюбивия Вичо:

— Бъркаш номенклатурата, мой човек... — Вичо имаше слабост към ефектните думици. — Някоя баба ти е избила комай предните зъби, та фъфлиш „текесе“ — укори го той, без да подозира, че влиза с двата крака в глашатайския капан.

— Я не бъркам, другарю председател — рече бай Кръстю, пъхна палката в поясока, отметна барабана на гърба и побара левия мустак с палеца на дясната ръка: — По-рано, докато бяхме трудово-кооперативно земеделско стопанство, никога не съм рекъл „текесе“, но гледам, че от някое време зарязахме земята и го ударихме на магазини, варници, тухларници... кариери... От трудово-земеделско станахме търговско-кооперативно спомагателно стопанство — „текесе“, както го и викам. Ей народа, нека съди... — кимна той към струпалите се на бърза ръка селяни.

За тия своеволия на барабанчика кметът се видя принуден да го мъмре, но и Вичо не остана „сух“ и беше заставен на годишното събрание да оправи „номенклатурата“.

Неравният двубой показа, че бай Кръстю не беше вече само вестоносец — ехо на шеметно избуялия живот, а и сам участвуваше в него с палките на своя барабан и самобитния хумор на импровизираните стихотворни опашчици като тези:

*„Трактористът Бонин Митко — орал плитко,
бързал надве-натри да догони нормата,
колкото за форма...“*

(Пауза)

Су-у-убщава се на бригадира, Митковия свато, да не мери мижешката!“

Тази пиперлия хроника се очакваше от бай Кръстювата аудитория с най-голям интерес. Не ще и дума, някои се поразсърдваха, но глашатаят продължаваше да изтрива мазните лекета със своя киселичък поетически оцет и редовно четеше наредбите и обявленията

с акуратна стойка и грациозна артистичност, без да подозира, че това са последните му глашатайски дни.

Бедата връхлетя неочаквано. Случи се така, че при прокопаването на водопровода в Крушица работниците се натъкнаха на минерален извор. Съветът не закъсня да обяви селото за курорт, заедно с това започна и неговото коренно благоустрояване. Главната улица беше разширена и асфалтирана, на площада изникна циментов шадраван с едно издялано от камък клепоухо мече. А един петъчен ден работниците побиха и стълбовете за радиофикация. Бай Кръстю запомни този ден, защото точно в 11 часа председателят на съвета го извика в кабинета си и го уведоми, че е наредил да приготвят книжката му за пенсиониране... За в бъдеще новините щяха да се предават по радиоуредбата...

Сцената беше кратка. Председателят дори не забеляза навлажнените очи на стареца, който, без нищичко да каже, се обърна и си отиде, скрибуцайки с дървения крак, като че скимтеше сляпо куче. А и да искаше да каже — не би могъл: ударът беше така неочакван и тъй горчива нанесената му обида, че го задави.

От гребена на вълната, където се беше изкачил, бай Кръстю изведнъж падна сред спокойните, мъртвостудени пластове на житейското море, където ни вятър играеше, ни звезди се оглеждаха. Зашеметен от това падане, бившият глашатай доста време не излезе от дома си. Хората пошумяха, поприказваха, докато пролетната залисия ги повлече, и взеха да го позабравят. Но една вечер, изглежда, сърцето му не изтрая и той се яви откъм горната махала в своята ожулена абица — поизбелял и заслабнал, мина край общината, без да погледне, и седна на пейката пред новия шадраван. Слънцето се беше скрило зад Голи рид, на небето грееха зачервените от залеза облачни валма, а по земята пълзяха сенките, които предхождат вечерта.

Бай Кръстю не беше се още ръкувал както трябва с двама-трима свои акрани, не беше се добре наместил на свободното място край тях, когато фуниевидният високоговорител кихна и зазвуча встъпителният марш, позаглушен от „виелицата“ на обичайните смущения. След марша новата операторка обяви програмата и започна да предава съобщения на селсъвета.

Отначало бившият барабанчик слушаше внимателно гъгнивия и припрян говор на момичето, но щом стигна до съобщението за

утрешното тържествено откриване на водопровода, той неспокойно зашава и тояжката му нервно затропа по калдъръма. Водопровод се откриваше!... За първи път щеше да бликне в селото студена планинска вода от трийсет и три чешми, а говорителката обявяваше бодрата и радостна вест гъгняво и вяло, като че ставаше дума за инжектирането на кокошките. Забравил, че държи запалена цигара, старият ветеран хвана калпака с разтрепераните си ръце, дръпна го, та закри ушите си, и закуца бързо и припряно към дома — като че отиваше да гаси пожар.

От тоя ден бай Кръстю не се вестна из чаршията. Рядко излизаше и в градината, и то следобед, когато хора не минаваха. Сядаше на припек и оставаше неподвижен, като че задрямал, докато слънцето клюмнеше на залез. Гледаше как пчелите отбръмчават към насеяните с минзухар присойки, как пилците плетат гнезда в повитака, как моторизираните брановачи препускат по избуялите кооперативни есенници и му ставаше тъжно, че само той нищо не прави. Дори буболечките търкаляха с краката си някакви кални топчета, дори мравките се щураха припряно насам-натам в своята вечна залисия, а той седеше и залудо натискаше земята с бремето на свойте шейсет и три години. Дните му се струваха дълги, нощите — кошмарни. Въртеше се в леглото. Слухтеше как вятърът се катери по улуците и потропва по ламаринения покрив на фурната и му се струваше, че това е смъртта, която се зъби някъде в тъмното, кикоти се в комина, за да си отиде призори, като прибелее стъклото на прозореца. И пак настъпваше денят — пуст и празен. Щеше да пече ревматичната си кълка и да брои буболечките.

За какъв дявол му беше такъв живот?

Една заран бай Кръстю разбута струпаните под стряхата чамови дъски, отхвърли настрана десетина сухи и ги нареди под сайванта. На озадачения Стоилко рече, като гледаше някъде встрани:

— Ако се случи да ритна топа, няма да се трепеш за ковчег...

Вечерта се прибра в стаята си и вече не излезе. Ден-два снахата и Стоилко не му обърнаха внимание, но като видяха, че заседа, поизплашиха се — кое за него, кое за пенсията му — и се разтърчаха за лекарства. Надонесоха таблетки, прахове, шишенца, но всичко това отиде в печката: старецът не искаше да върви за оня свят по околни, а по преките пътища.

Навярно това скоро щеше да се случи, ако не беше началникът на пощенската станция Илия Дуйнов — Инко, както всички го наричаха заради веселия му и ведър нрав. Той страстно обичаше риболова, а нямаше по-добър другар от бай Кръстя, който имаше голяма опитност в тая работа.

През една следобедна почивка Инко реши да го потърси у дома му. Хубавият юнски ден беше помамил хората навън и Горната махала беше пуста. Никого нямаше в бай Кръстювия двор, но щом Инко влезе, до ушите му се прокраде тихо трополене, като че някой пресипваше боб от едно решето в друго. Началникът на пощата застана до прозореца на приземната стаичка и тогава разбра, че странните звукове идват отвътре. Надникна през прозореца и видя барабанчика — седнал на одъра, с барабан на скута и палки в ръцете. Кожухът беше свлечен от тънките му и щръкнали рамене, очите — притворени, но палките играеха като живи в сухите му жилести ръце и нижеха странно, тихо и меланхолично броеницата на „походния марш“. Инко почака, докато ударите затихнат, предупредително се покашля и влезе. От два месеца насам той за пръв път виждаше своя стар приятел. Не, това не беше жизнерадостният бай Кръстю, с живи и скокливи очета — пред него седеше един пожълтял, невероятно състарен човек, с угаснали очи и сиви сплъстени коси.

Още от първите думи Инко разбра, че старецът се беше простил не само с рибата, а и с живота... Опита се да заговори за болестта му, но бай Кръстю от нищо не се оплака. И все пак, когато Инко си тръгна, той вече знаеше и болестта, и цера. Затова, вместо да отиде у дома си, забърза към пощата с един набързо скалъпен кроеж за спасяването на стареца.

На другия ден пощенският раздавач занесе в дома на бай Кръстю Глогов станалата после знаменита заповед за назначаването му на длъжност „оператор при крушевската ПТТ“. Заповедта съдържаше и един специален тържествено-патетичен параграф, а именно, че бай Кръстю трябваше да се яви утре в 19 часа на работа „с униформа, барабан и очила“.

Както седеше на одъра, бай Кръстю се облегна до стената и минутка-две стоя с притворени очи. „С униформа, барабан и очила...“ Тия думи бяха достатъчни, за да разиграят ленивата му кръв.

След вечеря той се прибра в стаята си и заключи. Свали барабана, лъсна го, а след това пристъпи и към „настройването“ му. Кожата се беше доста изсушила и трябваше леко да се отпусне, за да придобие ударна сила. Като свърши с барабана, той зарови из полицата, в долапа, под възглавницата, докато намери най-сетне чифт тенекиени щипки. Намокри мустаците си и ги прищипа с тях, за да хванат през нощта „калъп“.

С това подготовката за утрешния ден завърши. Бай Кръстю угаси лампата и си легна. Главата му шумеше от умора, но на душата му беше леко. В тая минута той и не мислеше за това, че го назначаваха не за глашатай, а за оператор в пощата, че докато се канеше блажено да заспи — неговият приятел, началникът, си блъскаше главата как да съчетае радиоуредбата с бай Кръстювия боен барабан.

На другия ден в шест и петнайсет вечерта новоназначеният оператор слезе по пътя от Горната махала. По-право, това не беше слизане, а — възшествие. Вървеше бавно в галонираната си куртка, с барабан, обвесен на шията, и засукани мустаки. Ято деца го бяха сподирили и числото им все повече се увеличаваше и от възрастни, които разбираха по парадния вид на стареца, че ще бъдат свидетели на нещо необикновено. Пред пощата бай Кръстю спря. Инко се показа на прозореца и го повика, за да му връчи съобщението, което трябваше да прочете. Множеството остана да чака. Минаха пет минути, глашатаят не излизаше, станаха десет — не се вестяваше. Хората все повече се трупаха, чуха се и нетърпеливи възгласи:

— Хайде, бае, бум!...

От вратата на селсъвета излезе председателят, извади часовника и погледна: стрелката беше на седем без две. Точно в седем, когато възбуждението на тълпата прерастваше в многогласен ропот, от репродуктора на радиовъзела се посипаха тържествено стройни и могъщи барабанни удари. Това не беше капризната красива игра на палките, която бай Кръстю обикновено импровизираше и тъй много харесваше на малките деца, а мъжествено груби, гъсти и равномерни удари, от които попълзяваха мравки по гърба.

А и барабанчикът, който се беше изправил в тая минута пред микрофона в операторската стая, не беше съвсем на себе си. Лицето му, побледняло от вълнение, беше сериозно, съсредоточено и мрачно тържествено, също като в оная славна атака при Булаир, когато

деснофланговата резервна дружина се дигна за бой с нож под звуците на неговия барабан. Наистина сега край него не фиюкаха шрапнели, не потракваха вълчи зъби турските картечници, не падаха ранени войници и не се чуваше страшното „ура“, затова пък на операторската масичка седеше написан с едри букви манифестът за утрешната първа копка на новия Белоречки язовир, за новата епическа борба, която съюзените крушевци започнаха срещу хилядолетния враг на плодородието — сушата, една борба, в която бай Кръстю се чувствуваше и барабанчик, и — нека му бъде простено — главен генерал.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.